

زبان‌شناسی گویش‌های ایرانی

سال ۷، شماره ۱، پیاپی ۱۰ (بهار و تابستان ۱۴۰۱) شماره صفحات: ۱۰۵-۱۲۵

گویش‌های بومی در ادبیات چندپارگی هندوستان: گفتمان کاوی رمان قطار به سوی پاکستان بر مبنای مدل فن‌دیک

محمد‌هادی جهان‌دیده^{۱*}، مصطفی گرگی^۲

۱. استادیار زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

۲. استاذ زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

چکیده

کوشانت سینگ، بنیانگذار ادبیات چندپارگی هندوستان، با نوآوری‌های زبانی در بافت متنی رمان قطار به سوی پاکستان (۱۹۵۶) به تبیین رابطه میان گفتمان، ایدئولوژی و اجتماع می‌پردازد. این جستار درصدد پاسخگویی به این پرسش‌ها است که کدام گویش بومی بسامد بیش‌تری در متن این رمان دارد و گفتمان‌های موجود در این اثر تا چه میزان در چارچوب مربع ایدئولوژیک فن‌دیک هستند. این پژوهش با بهره‌گیری از شیوه کتابخانه‌ای به روش توصیفی-تحلیلی با رویکردی اجتماعی-شناختی و بر مبنای الگوی نظری فن‌دیک (۱۹۹۸) انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که کوشانت سینگ در محورهای معنایی و بلاغی از راهبردهایی استفاده می‌کند که در سطوح خرد و کلان با چارچوب نظری و مربع ایدئولوژیک فن‌دیک (۱۹۹۸) همپوشانی دارند. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS25 نشان داد که با توجه به متغیرهای محورهای معنایی و بلاغی تفاوت معناداری در میزان فراوانی راهبردهای گفتمانی وجود دارد. مقوله‌بندی و استعاره به ترتیب بیش‌ترین مقدار را نسبت به سایر راهبردهای معنایی و بلاغی دارند. در میان زبان‌های هندو-آریایی، کم‌ترین وام‌گیری‌های زبانی از پنجابی و بیشترین گرده برداری نیز از هندی است تا مخاطبان بیش‌تری به اثر برگزیده جلب شوند.

واژه‌های کلیدی:
ادبیات چندپارگی
تحلیل نقادانه گفتمان
گویش
کوشانت سینگ
فن‌دیک

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۲۱ دی‌ماه ۱۴۰۰

پذیرش: ۴ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۱

* آدرس ایمیل نویسنده مسئول: M.H.Jahandideh@pnu.ac.ir

۱. مقدمه

انتقاد، قدرت وایدئولوژی در زمره مفاهیم مشترک میان تمامی رویکردهای غالب در تحلیل نقادانهٔ گفتمان هستند. هدف از تحلیل گفتمان انتقادی آشکارسازی ساختارهای ایدئولوژیکی پنهان در لایه‌های بیرونی و درونی متون است. گفتمان ادبیات چندپارگی^۱ به انحلال امپراطوری راج بریتانیا^۲ و تجزیه شبه‌قاره هندوستان می‌پردازد. کوشوانت سینگ^۳ (۱۹۱۵-۲۰۱۴)، بنیانگذار ادبیات چندپارگی در رمان *قطار به سوی پاکستان* (۱۹۵۶)^۴، نقش بنیادین ساختارهای قدرت را در بازنمایی ایدئولوژی‌های اجتماعی مشخص می‌کند. او با بهره‌گیری از عناصر زبانی مانند واژگان، اصطلاحات، حروف ندا و آرایه‌های ادبی موجود در گویش هندی تلاش می‌کند تا زبان انگلیسی را بومی و نقش بنیادین ساختارهای قدرت را در بازنمایی ایدئولوژی‌های اجتماعی منعکس سازد. سینگ با مهارت در چهار زبان انگلیسی، هندی، پنجابی و اردو، فضای بومی را در رمان *قطار به سوی پاکستان* حفظ کرده است. سینگ با «گرته‌برداری»^۵، «هندی‌سازی معنایی»^۶ و «انگلیسی‌سازی اصطلاحات بومی»^۷ توانست «نوآوری‌های زبانی»^۸ را در زبان مقصد، انگلیسی، پدید آورد.

شالودهٔ رویکرد شناختی-اجتماعی فن‌دیک^۹ بر مفاهیم گفتمان، شناخت و اجتماع استوار است. شناخت در راس این مفاهیم قرار دارد و میان گفتمان به معنای زبان در بافت موقعیتی^{۱۰} و جامعه نقش میانجی را بازی می‌کند. زیرمجموعه‌های چنین گفتمانی را تعاملات گفتاری^{۱۱}، متن‌نوشتاری^{۱۲}، حرکات بدن^{۱۳} و سایر دلالت‌های نشانه‌شناختی^{۱۴} تشکیل می‌دهند. کوشوانت‌سینگ چندپارگی هندوستان را به مجموعه‌ای از عوامل مهم همچون نابسامانی در ساختارهای روستایی، فساد در نهادهای سیاسی متمرکز در پایتخت و بی‌تفاوتی جامعهٔ جهانی به آشوب‌های داخلی این کشور نسبت می‌دهد. وی در رمان *قطار به سوی پاکستان* تیر سرزنش خود را به شعارهای توخالی آرمان‌گرایان سیاسی و نابرابری‌های اجتماعی روانه می‌سازد. آن‌چه موجب محبوبیت ادبیات چندپارگی در هندوستان شد رویکرد عدالت‌خواهانه و مبارزهٔ آن با تعصبات مذهبی بود.

¹Partition Literature Discourse

² British Raj Empire

³ Khushwant Singh

⁴ *Train to Pakistan*

⁵ loan translation

⁶ semantic Indianization

⁷ Anglicized native idiomatic expressions

⁸ language innovations

⁹ Van Dijk

¹⁰ situational context

¹¹ speech interactions

¹² written context

¹³ body movement

¹⁴ cognitive code

فن‌دیک (۱۹۹۷)، همسو با دیدگاه‌های کوشوانت سینگ، بر این باور است که تحلیل نقادانه گفتمان بیش از آن که موضوع‌محور باشد نظریه‌محور است و این نظریه‌سازی باید در جهت فهم عمیق‌تر نابرابری‌های اجتماعی باشد. وی (۱۹۹۷) چنین اظهار می‌کند «گفتمان جزئی ذاتی از جامعه است و همان‌گونه که در تمامی انواع نابرابری‌های اجتماعی سهمیم است، در مبارزه علیه این نابرابری‌ها نیز نقش دارد. تحلیل‌گران گفتمان تنها به مطالعه ارتباط میان گفتمان و ساختارهای اجتماعی نمی‌پردازند، آنان می‌خواهند که عامل تغییر باشند» (فن‌دیک، ۱۹۹۷: ۵۵). این پژوهش بر آن است با رویکردی چندرشته‌ای، نوآوری‌های زبانی کوشوانت سینگ و تأثیرات گویش‌های بومی هندوستان را در رمان قطار به سوی پاکستان (۱۹۵۶) نشان دهد. همچنین بر مبنای الگوی تحلیل گفتمان فن‌دیک (۲۰۰۵) رابطه چندسویه میان زبان، فرهنگ و جامعه در این رمان بررسی می‌شود.

فرضیه این پژوهش با توجه به سه متغیر گویش‌های وام‌دهنده، محورهای گفتمانی و راهکارهای ترجمه آن است که کوشوانت‌سینگ در رمان قطار به سوی پاکستان تکنیک «گرته‌برداری»^۱ از گویش هندی را در اولویت قرار داده است تا مؤلفه‌های فرهنگی «زبان مبدأ»^۲ را در «زبان مقصد»^۳ حفظ کند و موجب غنای زبان وام‌گیرنده، انگلیسی، شود. میزان وام‌گیری زبانی کوشوانت سینگ از گویش‌های بومی با توجه به درصد پویایی آن‌ها متغیر است. هرچند او به گویش‌های پنجابی و اردو نیز تسلط کامل داشته، بالاترین میزان «گرته‌برداری نحوی و معنایی»^۴ در متن رمان قطار به سوی پاکستان از گویش هندی صورت گرفته است. او گویش‌های بومی هندوستان را چنان با راهبردهای بلاغی و معنایی متن انگلیسی رمان قطار به سوی پاکستان آمیخته است که موجب «بومی‌سازی»^۵ ساختار این زبان شود. کوشوانت‌سینگ برای تبیین نقش بنیادین ساختارهای قدرت در بازنمایی ایدئولوژی‌های اجتماعی از ابزارهای قدرتمند گفتمانی همچون بازی واژگانی، تشبیهات بدیع و انگلیسی‌سازی اصطلاحات هندی بهره می‌گیرد. پیروان و جانشینان سینگ آثار ادبی متعددی را با مضمون چندپارگی در گویش‌های داگری^۶، گجراتی^۷ و مراتی^۸ آفریدند اما هیچ‌کدام از این متون نقشی در بومی‌سازی زبان انگلیسی نداشتند. پژوهشگران در این جستار درصدد پاسخگویی به این پرسش‌ها هستند که تأثیر گویش هندی در بومی‌سازی متن انگلیسی قطار به سوی پاکستان به چه اندازه است؛ گفتمان‌های موجود در رمان

^۱ Calque

^۲ Source Language

^۳ Target Language

^۴ Syntactic, Semantic Calque

^۵ Localization

^۶ Dogri

^۷ Gujrati

^۸ Marathi

برگزیده تا چه میزان در چارچوب مربع ایدئولوژیک^۱ فن‌دیک هستند و کوشوانت سینگ در محورهای معنایی و بلاغت به چه میزان در آشکارسازی روابط پنهان قدرت در متون زبانی موفق بوده است.

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش در نظریه تحلیل نقادانه گفتمان سابقه‌ای طولانی در ادبیات، تاریخ، روان‌شناسی و زبان‌شناسی دارد. ولی تا کنون، در باب آثار ادبی کوشوانت سینگ و «ادبیات چندپارگی هندوستان» تقریباً هیچ پژوهشی در داخل ایران بر مبنای مدل گفتمان‌کاوی فن‌دیک انجام نشده است. تعداد اندکی از مقاله‌های موجود در قلمرو ادبیات چندپارگی هندوستان نیز تنها با چشم‌اندازی تاریخی یا سیاسی به آن نگریسته‌اند. در واقع، پهنه پژوهش در ادبیات هندی گسترده و نیازمند توجه بیش‌تری در حوزه زبان‌شناسی است. تحقیقات پیشین در خارج از کشور نیز یا صرفاً مبتنی بر تحلیل بن‌مایه‌های موجود در متون ادبیات چندپارگی تمرکز داشته‌اند. جنبه نوآوری مقاله حاضر در بهره‌گیری از مدل تحلیل نقادانه گفتمان فن‌دیک برای آشکارسازی تأثیرات زبان شناختی گویش‌های هندی در ادبیات چندپارگی است که سابقه‌ای در پژوهش‌های ادبی ندارد. پژوهشگران با تحلیل نقادانه گفتمان رمان *قطار به سوی پاکستان* (۱۹۵۶) بر مبنای مدل فن‌دیک پرسامدترین گویش بومی هندوستان را در این اثر ادبی شناسایی می‌کنند و مهم‌ترین راهکار نویسنده را در بومی‌سازی زبان انگلیسی نشان می‌دهند. از مهم‌ترین پژوهش‌های انجام‌شده می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

آقاگل‌زاده و غیاثیان (۱۳۸۶) خاستگاه تحلیل نقادانه گفتمان و مکاتب نظری تأثیرگذار بر آن را معرفی کرده‌اند. این پژوهشگران بر این باورند که نوعی گرایش به «به‌گزینی» و پرهیز از اتخاذ روش خاص در تحلیل نقادانه گفتمان وجود دارد به گونه‌ای که نمی‌توان این نوع تحلیل را نظریه به شمار آورد. احسانعلی حق^۲ (۲۰۱۵)، ویژگی‌های «چندآوایی»^۳ و «چندزبانی»^۴ موجود در رمان *قطار به سوی پاکستان* را بر اساس نظریه مکالمه‌گرایی باختین^۵ بررسی می‌کند. او نشان می‌دهد که شخصیت‌های اصلی این رمان با لحن مستقل و به موازات هم در رمان حضور دارند و صدای راوی بر پیرنگ داستان مسلط نیست.

رائول^۶ (۲۰۱۶) نقش نظریه‌های زبان‌شناسی کاربردی^۷ را در واکاوی متون ادبی به ویژه در رمان *قطار به سوی پاکستان* برای مخاطبان شرح می‌دهد. به زعم رائول، کنش‌های گفتاری^۸ و فضای گفت‌وگو تأثیر بسزایی

¹ Ideological Square

² S. Ehsan Ali Haque

³ multiple voices

⁴ heteroglossia

⁵ Bakhtin's theory of dialogism

⁶ M. Raul

⁷ applied linguistics

⁸ speech acts

در ارتباط زبانی دارد. دلیپسین^۱ (۲۰۱۸) به بررسی تطبیقی رمان‌های قطار به سوی پاکستان، آزادی^۲، تماس^۳ و باغ مقسوم^۴ پرداخته است. دو رمان نخست، تأثیرات منفی چندپارگی هندوستان را در زندگی روستانشینان سیک ایالت پنجاب و مسلمانان ایالت اوتارپرادش نشان داده‌اند و رمان‌های دیگر پیامدهای این رویداد را بر اقلیت هندوها در جوامع شهری پاکستان نمایان ساخته‌اند. به زعم دلیپسین، کوشونت سینگ در قطار به سوی پاکستان، با تکیه بر نقش سیاستمداران در شعله‌ورساختن تعصبات مذهبی و قبیله‌ای، راه برون‌رفت از آن را در انسان‌مداری و هم‌نوع‌دوستی می‌بیند.

۳. مبانی نظری پژوهش

۳-۱. تحلیل نقادانه گفتمان

در حوزه تحلیل گفتمان، رویکردهای چهارگانه زبان‌شناسی انتقادی^۵، اجتماعی-نشانه‌شناختی^۶، گفتمانی-تاریخی^۷ و اجتماعی-شناختی^۸ وجود دارند. چارچوب نظری این تحقیق، رویکرد اجتماعی-شناختی فن‌دیک (۱۹۹۷) در تحلیل متون ادبی است. مدل تحلیلی، رابطه دوسویه میان متن و صاحبان قدرت راه‌یابا می‌سازد. تحلیل نقادانه گفتمان به دنبال بازنمایی‌های قدرت در جامعه و کاوش در متون گفتاری و نوشتاری است. جامعه آماری با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند، متن رمان «قطار به سوی پاکستان» اثر کوشونت سینگ است. تحلیل نقادانه گفتمان به عنوان زیرمجموعه علم زبان‌شناسی در پی آنست که با رویکرد میان‌رشته‌ای لایه‌های پنهان ایدئولوژی، قدرت، تاریخ و جامعه را در متن گفتاری و نوشتاری آثار ادبی واکاوی کند.

۳-۲. راهبردهای عمومی تحلیل گفتمان

راهبردهای تحلیل گفتمانی فن‌دیک (کسای و رحیمیان، ۱۳۹۳: ۲۲) شامل شش محور کلی معنی^۹، نحو^{۱۰}، سبک^{۱۱}، استدلال^{۱۲}، بلاغت^۱، کنش^۲ و برهم‌کنش^۳ است. این محورها، نگرش‌های فکری طرفین گفت‌وگو را در

¹ J. K. Dilipsinh

² Azadi

³ Tamas

⁴ Adha Gaun

⁵ critical linguistics

⁶ socio-semiotic approach

⁷ discourse-historical approach

⁸ socio-cognitive approach

⁹ semantic

¹⁰ syntax

¹¹ stylistic

¹² argumentation

در لایه‌های پنهان و آشکار متن نمایان می‌سازند. واکاوی هر یک از این لایه‌ها گروه‌هایی را به نمایش می‌گذارد که به دنبال نفوذ در نظام بینشی یکدیگر هستند تا با استحاله پایه‌های عقیدتی طرف مقابل تغییراتی را در نگرش آن‌ها ایجاد کنند. این راهبردهای هشت‌گانه در شکل (۱) خلاصه شده‌اند.

شکل ۱. راهبردهای هشت‌گانه گفتمانی فن‌دیک

تئون فن‌دیک خود را در تحلیل گفتمان به مکتب یا رویکرد ویژه‌ای محدود نمی‌سازد. او به چینش التقاطی و بهره‌وری از رویکردهای مختلف فرهنگ‌ها و بکارگیری دانش‌های گوناگون تأکید می‌ورزد. به همین دلیل، فن‌دیک با گرایشی میان رشته‌ای در تحلیل گفتمان، برچسب گفتمان شناختی-اجتماعی را انتخاب می‌کند (آقاگل زاده، ۱۳۸۶: ۴۵). به زعم فن‌دیک، ایدئولوژی سرچشمه شکل‌گیری متون است و بیش‌تر آن‌ها در سایه مربع ایدئولوژیک قابل تبیین هستند. کوشانت سینگ در *رمان قطار* به سوی پاکستان برای مدیریت و جهت‌دهی اذهان مخاطبان از راهبردهای ایدئولوژیکی زبانی ویژه‌ای بهره گرفته است که به بهترین شکل در چارچوب مربع ایدئولوژیک فن‌دیک (۱۹۹۸) قابل تبیین است.

۳-۳. مربع ایدئولوژیک

در این مطالعه، پژوهشگران با تحلیل اثر ادبی برگزیده در سطح معنایی و قلمرو سبکی قصد دارند که دیدگاه‌های فکری کوشانت سینگ، ویژگی‌های فرهنگی مردم هندوستان در سال‌های پایانی دهه چهارم از سده بیستم میلادی و عوامل مؤثر در چندپارگی شبه‌قاره هندوستان را تبیین کنند. در تحلیل نقادانه گفتمان، چارچوب فکری نویسنده و شخصیت‌های داستان بر محور واژگان و ساختارهای نحوی موجود در آن اثر تحلیل می‌شوند. البته، این بدان معنا نیست که همچون فرمالیست‌های

¹ rhetoric

² action

³ interaction

ساختار محور بخواهیم سایر عوامل برون‌متنی یا متغیرهای فرازبانی مانند روابط قدرت، فرهنگ و جامعه را در شکل‌گیری اثر را نادیده پنداریم. مدل فن‌دیک به جنبه‌های روان‌شناختی رفتار انسان‌ها نیز نظر دارد. با استفاده از این مدل بازتاب مفاهیم جدید روان‌شناختی همچون فرافکنی، خودفریبی و دلیل تراشی در آثار ادبی نمایان می‌شود. رویداد چندپارگی شبه‌قاره هندوستان مانند سایر حوادث تاریخی بین گروه‌های متخاصمی صورت گرفته است که با بهره‌گیری از مکانیزم‌های دفاعی همچون انکار، فرونشانی، جابجایی، واپس‌رانی، تعالی و تحریف تلاش می‌کنند تا برای رویارویی با احساسات ناخوشایند ناشی از عذاب وجدان و به منظور جبران کاستی‌های خود بار نکوهش را بر دوش دیگری وانهند. مربع ایدئولوژیک فن‌دیک (۱۹۹۸) به جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی رفتار انسان‌ها نظر دارد. مربع ایدئولوژیک فن‌دیک بر چهار اصل شکل گرفته است که عبارتند از تأکید بر ویژگی‌های مثبت خودی^۱، تأکید بر ویژگی‌های منفی دیگری^۲، کوچک‌شماری کاستی‌های خودی^۳ و بزرگ‌نمایی کاستی‌های دیگری^۴ (فن‌دیک، ۱۹۹۸: ۲۶۷). در ادامه، بافت متنی رمان در سطح کلان بر مبنای اصول مطرح در مربع ایدئولوژیک فن‌دیک (۱۹۹۸) تحلیل خواهد شد. متغیرهای مورد استفاده در سطح خرد برگرفته از محورهای معنایی و بلاغت هستند. محور معنایی شامل هفت راهبرد مقوله‌بندی^۵، قطب‌بندی^۶، تعمیم‌دهی^۷، ایجاد فاصله^۸، مفهوم تلویحی^۹، مبالغه^{۱۰}، خلاف‌واقع^{۱۱} است. محور بلاغت نیز از هفت راهبرد نمایشی‌کردن، بازی با اعداد، استعاره، تشبیه، اغراق، تکرار و کنایه تشکیل شده است. ورود به راهبردهای قطب‌بندی، خلاف‌واقع، مقوله‌بندی و تعمیم‌دهی در محور معنایی و همچنین راهبردهای استعاره، کنایه، اغراق و نمایشی‌کردن در محور بلاغت با توجه به محدودیت‌هایی چند در این مقطع ممکن نبود.

¹emphasis on positive representation of the in-group

²emphasis on negative representation of the out-group

³de-emphasis of the negative properties of the in-group

⁴de-emphasis of the positive properties of the out-group

⁵classification

⁶polarization

⁷generalization

⁸distancing

⁹implicature

¹⁰hyperbole

¹¹counterfactual

۴. تحلیل داده‌ها

۴-۱. محور بلاغت

کوشونت سینگ در این رمان تاریخی با گرت‌برداری از گویش هندی و بهره‌گیری از راهبردهای بلاغی تصویری واقع‌گرایانه را از درگیری‌های پس از استقلال هندوستان به زبان انگلیسی ارائه می‌دهد. او به عنوان یک نویسنده، وکیل، روزنامه‌نگار و سیاست‌مدار با شناخت عمیقی که از اوضاع اجتماعی هندوستان دارد، موانع موجود در مسیر نهضت‌های استعمارستیز را برای مخاطبان بازنمایی می‌کند. فن‌دیک (۱۹۹۵: ۱۸) شناخت اجتماعی را «نظام بازنمایی‌ها و پردازش‌های ذهنی اعضای گروه تعبیر می‌کند». راهبردهای بلاغی بخش مهمی از بافت گفتمان را در سطح خرد تشکیل می‌دهند که فن‌دیک آن‌ها را بر پایه مفهوم شناخت و جلوه‌ای از انگاره ذهنی یک موقعیت ارتباطی قلمداد می‌کند. انگاره‌های بافت «بازنمایی‌های ذهنی هستند که بسیاری از ویژگی‌های تولید و درک متن از جمله ژانر، انتخاب موضوع و پیوستگی از یک سو و کنش گفتار، سبک و صنایع بدیعی را از سوی دیگر کنترل می‌کنند» (آفاگل‌زاده و غیاثیان، ۱۳۸۶: ۸). به طور کلی، این همان هدفی است که ساختارهای بلاغی برای پس‌زمینه ایدئولوژیک^۱ در حافظه طولانی‌مدت جوامع مردمی دنبال می‌کنند.

۴-۱-۱. تشبیه

کوشونت سینگ در موقعیت‌های مختلف، به مدد صنایع بدیع همچون تشبیه، کاستی‌های هم‌کیشان خود و مسلمانان را به یک میزان پررنگ می‌سازد. وی از تشبیهات نوآورانه‌ای^۲ استفاده می‌کند که از گویش هندی گرفته شده‌اند.

جدول ۱.

راهبرد بلاغی تشبیه در متن رمان

You snored like a railway engine. (P.64)	در متن اصلی رمان
مثل موتور راه آهن خرویف کردی	ترجمه تحت‌اللفظی
خر و پفت مثل سوت قطار بلند شد. (ص. ۱۲۴)	در متن ترجمه
aapane rel injan kee tarah kharraate lie	در گویش هندی
आपने रेल इंजन की तरह हार्राते लिए	
اَپِنِ رِلْ اِنْجِنْ كِ تَرِهْ كَرَاتِ لِيپِه	

^۱ideological background

^۲innovative similies

عبارت تشبیهی "Like a railway engine" در متن رمان، معادل "like a bear" در انگلیسی معیار است. کوشوانت سینگ برای بومی‌سازی زبان انگلیسی از معادل رایج آن در گویش هندی، rel injan^۱ استفاده می‌کند. این گونه واژه‌گزینی بر بار منفی جمله افزوده است. در واقع، «چنین برجسته‌سازی‌هایی می‌تواند تابع کنترل ایدئولوژیک قرار گیرد» (فن‌دیک، ۱۹۹۵: ۴۳). سینگ، همسو با مربع ایدئولوژیک فن‌دیک به برجسته‌سازی اطلاعاتی می‌پردازد که بر خصوصیات منفی گروه غیرخودی، زمامداران فاسد، تأکید می‌کند. در این جا، هسینا، معشوقهٔ هوکوم چاند، قاضی فاسد روستای مانوماجرا، وی را با خاطر هوس‌رانی و پرخواهی سرزنش می‌کند. هوکوم چاند نماد رفاه‌طلبی و بی‌تفاوتی سیاستمداران آن روزگار به مردم عامی است.

جدول ۲.

راهبرد بلاغی تشبیه در متن رمان

در متن اصلی رمان	See how he sleeps like a pig without a care in the world. (P.38)
ترجمه تحت‌اللفظی	ببین چگونه در دنیا مثل خوک می‌خوابد
در متن ترجمه	ببین چطور مثل خرس ، بی‌خیال خوابیده. (ص. ۷۱)
در گویش هندی	dekhi kaise vah duniya kee paravaah kie bina suar kee tarah sota hai देखिए कैसे वह दुनिया की परवाह किए बिना सुअर की तरह सोता है دکی کیسه و دنیا کی پروا کی بنا سُر کی تره سوتا ه

در مثال (۳۸) کوشوانت سینگ از تصویرپردازی حیوانی در جهت بزرگ‌نمایی خشونت موجود در نیروی پلیس مانوماجرا و بی‌گناهی قهرمان رمان، جوگا، بهره برده است. در محور بلاغی، کوشوانت سینگ از فن روایی^۲ تصویرپردازی ذهنی^۳ برای ژرف‌سازی متن ادبی استفاده می‌کند. فن‌دیک (۲۰۰۳: ۱۰۵) بر این باور است که مفاهیم و باورهای زیرساختی باید با اقلام واژگانی (آرایه‌های ادبی) مشخصی بیان شوند و «این به... عقیده سخن‌گو به عنوان تابعی از ویژگی‌های بافت بستگی دارد». عبارت "like a pig" معادل **suar kee tarah**^۴ و کوشوانت سینگ آن را از گویش هندی گرت‌برداری^۵ کرده است. در گویش معیار انگلیسی از عبارت "like a pig" برای انتقال چنین مفهومی استفاده می‌کنند. گرت‌برداری هنگامی است که «تک‌تک عناصر معنایی یک

^۱رِل‌اِنجان

^۲ narrative device

^۳ imagery

^۴سُأر‌کی‌تره

^۵loan translation

ترکیب زبان مبدأ به زبان مقصد ترجمه می‌شود... مواد اولیه‌ای که برای این نوسازی به کار می‌رود در زبان مقصد موجود است اما الگوی ترکیب از زبان مبدأ گرفته می‌شود» (قاری و هاشمی میناباد، ۱۳۹۹: ۱۷۱).

۴-۱-۲. تکرار

کوشونات سینگ با تکرار کلمات کلیدی در یک جمله‌واره به گفته‌های خود حالت توازن و تجانس می‌بخشد؛ بازی واژگانی تکرار شونده^۱ بر دیدگاه ایدئولوژیک گوینده تأکید می‌کند.

جدول ۳.

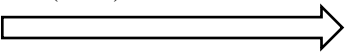
راهبرد بلاغی تکرار در متن رمان

They cannot escape from God . No one can escape from God .(P.45)	در متن اصلی رمان
آن‌ها نمی‌توانند از دست خدا فرار کنند. هیچ‌کس نمی‌تواند از دست خدا فرار کند.	ترجمه تحت‌اللفظی
هیچ‌کس نمی‌تونه از خشم خدا قسر در بره، هیچ‌کس. (ص. ۸۴)	در ن ترجمه
Ve bhagavaan se bach nahin sakate . Bhagavaan se koee nahin bach sakata .	در متن گویش هندی
वे भगवानसे बच नहीं सकते. भगवानसे कोई नहीं बच सकता و بگوان س بچ نهی سکتا. بگوانس کیی نهی بچ سکتا	

عبارت “escape from God” معادل ^۲bhagavaan se bach در گویش هندی ۲ بار توسط کوشونات سینگ تکرار شده است تا در انتقال پیام خود به مخاطبان و برجسته‌سازی ویژگی‌های منفی گروه دیگر در چارچوب مربع ایدئولوژیک فن‌دیک پافشاری کند. با این وجود، مترجم پارسی با حذف به قرینه لفظی از تکرار جمله «از خشم خدا قسر در بره» پرهیز می‌کند.

جدول ۴.

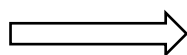
راهبرد بلاغی تکرار در متن رمان

What has happened ? Ask me what has not happened ! (P. 30) A	B	متن اصلی رمان
		
می‌گی چی شده؟ بگو چی که نشده؟ (ص. ۵۴)		متن ترجمه
Kya hua hai ? Mujhase poochho ki kya nahin hua ! क्या हुआ है? मुझसे पूछो कि क्या नहीं हुआ! کیا هووا؟ مجس پوچو کی کیا نهی هووا.		در گویش هندی

¹ iterative worldplay

² भगवानसेबच

در جدول (۴) معکوس‌سازی واژگان کلیدی^۱ به عنوان شکل دیگری از راهبرد تکرار مشاهده می‌شود. در این ساختار، معنای قسمت B در تقابل بامعنای قسمت A قرار دارد. گویشوران هندی هنگام رویارویی ایدئولوژیک با گروه غیر خودی، پرسشی را مطرح می‌کنند که خود به پاسخ منفی آنگواه هستند.

Kya hua hai? Kya nahin hua!

क्या हुआ है? क्या नहीं हुआ!

ایدئولوژی «یک جنبه از نظام نشانه‌ها و نمادها است، تا آن اندازه که آن‌ها در یک توزیع نامتقارن قدرت و منابع درگیر هستند» (مک‌للان^۲، ۱۳۸۰: ۱۶۳). هدف اصلی نویسنده از راهبرد تکرار در رمان، تأکید بر ویژگی‌های مثبت گروه خودی، برجسته‌سازی کاستی‌های گروه غیر خودی است.

۴-۱-۳. بازی با اعداد

کوشوانت سینگ بابه‌گیری از راهبرد بلاغی بازی با اعداد می‌کوشد تا بر مخاطبان تأثیر بیش‌تری بگذارد. اواز هینگلیش^۳ برای بومی‌سازی انگلیسی در نوشتار بهره می‌گیرد. در بررسی داده‌ها موارد گوناگونی از این راهبرد وجود داشت که به یکی از آن‌ها پرداخته می‌شود.

جدول (۵)

راهبرد بلاغی بازی با اعداد در متن رمان

Babuji, don't you believe that bad acts yield a bitter harvest? It is the law of karma . So the bhai is always saying. The Guru has also said the same in the Book. 'Yes, absolutely, sixteen annas in the rupee . (P.46)	در متن اصلی رمان
بله، قطعاً، شانزده آنا به روپیه.	ترجمه تحت‌اللفظی
● این قانون طبیعتاً. میت سینگ همیشه همین حرف رو می‌زنه. پیشوای بزرگ هم توی کتاب مقدس غیر از این نگفته آره، درسته، فیثاغورس هم گفته که <u>دو ضربدر دو همیشه می‌شه، چهار!</u> (ص. ۸۶)	در متن ترجمه
It is just calling a spade a spade	در انگلیسی معیار
rupe mein solah aane रुपमेंसोलहआने روپی م سولا آنه	در گویش هندی

¹ reversal of keywords

² D. Maclellan

³ use of Hindi-English alphabet (Hinglish)

کوشونت سینگ در بسیاری از بندهای رمان *قطار به سوی پاکستان* از شیوه «ترجمه قرضی»^۱ استفاده کرده است. وی برای انتقال بار فرهنگی واژگانی مانند *Guru* و *karma* از گویش هندی آن‌ها را بدون تغییر وارد زبان مقصد، انگلیسی، می‌کند.

۲-۴. محور معنایی

۲-۴-۱. ایجاد فاصله

هر گروهی بر پایه چارچوب مشترک جمعی خود از یک نوع ایدئولوژی پیروی می‌کند که شالوده انسجام آن است و به ناچار باید در جهت صیانت از منافع جمعی از ایدئولوژی طرف مقابل فاصله بگیرد. یکی از نوآوری‌های زبانی کوشونت سینگ هندی‌سازی معنایی است که وی اغلب برای نمایش فاصله‌های مذهبی و اختلافات ایدئولوژیک در جامعه‌ی هندوستان به کار می‌برد.

جدول ۶.

راهبرد معنایی ایجاد فاصله در متن رمان

We cannot really play this stabbing game . (P.18)	در متن اصلی رمان
ما هندوها واقعاً نمیتوانیم این بازی چاقوکشی را انجام دهیم	ترجمه تحت‌اللفظی
این چیز در مرام ما هندوها نیست. (ص. ۲۹)	در متن ترجمه
ham vaastav mein chhura ghompane ka yah khel nahin khel sakate	در گویش هندی
हम वास्तव में छुराघोपने का यह खेल नहीं खेल सकते	
هم‌واستاؤم چورا گمپانه کا ی کل نهی کل ساکتیه	

کوشونت سینگ از ترکیب وصفی *chhura ghompane* در گویش هندی گرت‌برداری کرده و معادل *stabbing game* را برای متن انگلیسی انتخاب می‌کند. این‌گزینه، همسو با مربع ایدئولوژیک فن‌دیک (۲۰۰۶) گونه‌ای دستکاری زبانی است که خواسته یا ناخواسته، تقابل‌های دوگانه را بزرگ‌نمایی و فاصله میان هندوها و مسلمانان را نهادینه می‌کند. معنای این ترکیب برای گویشوران انگلیسی تنها با سرنخ‌های متنی قابل درک است چون معادل آن در انگلیسی معیار واژه ساده *massacre* است. در این قسمت از رمان، ستوان که از قتل‌عام سیک‌ها به دست مسلمانان در ناحیه آمریتسار گلایه‌مند است مسلمانان را خشن و هم‌کیشان خود را ستم‌دیده جلوه می‌دهد. او با بزرگ‌نمایی کاستی‌های گروه غیرخودی، مسلمانان، و بهره‌وری نادرست از قدرت

¹ Borrowing

² छुराघोपनेका

جمعی تلاش می‌کند تا هندوها را به جنگ در برابر آنان تحریک کند. آرمان تحلیل نقادانه گفت‌مان آن است که «نحوه استفاده غیرمشروع از قدرت جمعی، سلطه، عدم مساوات را بررسی کند» (یارمحمدی، ۱۳۹۳: ۴). کوشونت سینگ عامل مؤثر در چندپارگی هند را ضعف دولت مرکزی در مهار آشوب‌های داخلی می‌داند.

۴-۲-۲. مفهوم تلویحی

مفهوم تلویحی اساسی‌ترین مفهوم معناشناختی در تحلیل نقادانه گفت‌مان است. گاهی اوقات تحلیل «ناگفته‌های یک متن بیش از نص صریح آن روشن‌گر است» (فن‌دیک، ۱۹۹۱: ۳۳۳). در بافت یک متن با عناصری روبرو می‌شویم که برای درک‌شان باید دانشی زمینه‌ای داشته باشیم.

جدول ۷.

راهبرد معنایی مفهوم تلویحی در متن رمان

در متن اصلی	Politically, they are the world's biggest four-twenties . (P.35)
تحت‌اللفظی	از نظر سیاسی بزرگ‌ترین ماده چهار-بیست جهان هستند
در متن ترجمه	از نظر سیاسی <u>حقه‌بازتر</u> از خودشون پیدا نمی‌شه. (ص. ۶۴)
در انگلیسی معیار	Politically, no one can be found more deceitful than them.
در گویش هندی	raajaneetik roop se, ve duniya ke sabase bade chaar-bees varsh hain राजनीतिकरूपसे, वे दुनियाकेसबसेबड़े चार-बीस वर्ष हैं راجنیتیک روپ س، و دنیا ک سبس بری چار بیس ورس ه

در نمونه (۷) اقبال که نماینده لایه به ظاهر روشنفکر اجتماع است انگلیسی‌ها را «ماده چهار-بیست جهان» می‌نامد. این اصطلاح حقوقی که به بخش ۴۲۰ قانون جزای هند و مجازات کلاهبرداری و حقه‌بازی اشاره می‌کند دارای مفهومی تلویحی است. کوشونت سینگ با وام‌گیری زبانی، اصطلاح *duniya ke sabase bade chaar-bees* را از گویش هندی گرفته‌برداری کرده است. در تحلیل گفت‌مان ایدئولوژیکی «تصریح معناهای تلویحی از طریق جمله یا یک قطعه متن می‌تواند ابزار قدرت‌مندی برای مطالعه به حساب آید» (فن‌دیک، ۱۳۹۴: ۶۷). در این‌جا، کوشونت سینگ با بزرگ‌نمایی حقه‌بازی گروه غیرخودی، انگلیسی‌ها، نقش آن‌ها را در دامن‌زدن به اختلافات داخلی پررنگ می‌سازد.

۱سبسه‌بده‌چار-بیس

۴-۲-۳. مبالغه

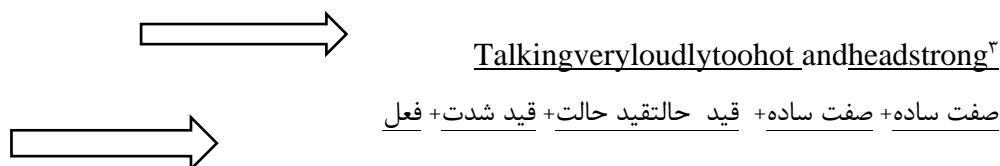
در برخی موارد، کوشونت سینگ رویکرد بی‌طرفانه خویش را به کنار می‌نهد و با لحنی تند و مبالغه‌آمیز کنش‌های ناپسند گروه غیرخودی را به زشت‌ترین شکل هویدا می‌کند. فن‌دیک (۲۰۰۶: ۱۱۲) راهبرد مبالغه را «انتقال دیدگاه دیگر و انگیزش عواطف مخاطب» می‌داند. کوشونت سینگ، اغلب «اصطلاحات بومی انگلیسی شده»^۱ را به صورت کلمه به کلمه به انگلیسی ترجمه می‌کند.

جدول ۸.

راهبرد معنایی مبالغه در متن رمان

This new government is talking very loudly . (P.18)	در متن اصلی رمان
این دولت جدید با صدای بلند صحبت می‌کند.	ترجمه تحت‌اللفظی
این حضراتی که تازه روی کار اومدن، خون‌شون گرمه و کله‌شون باد داره. (ص. ۲۹)	در متن ترجمه
This new government is too hot and headstrong	در انگلیسی معیار
yah naee sarakaar is sab par muhar lagaane kee bahut jor-shor se baat kar rahee hai यह नई सरकार इस सब पर मुहर लगाने की बहुत जोर-शोर से बात कर रही है ی نایی سرکار ایس سب پر مھر لگان کی بھت جُر شُر سِ بات کر رھی ہ	در گویش هندی

در نمونه (۸) شاهد «گرته‌برداری نحوی»^۲ از گویش هندی در زبان انگلیسی هستیم. استفاده کوشونت سینگ از این تکنیک تأثیر بسزایی در دورگه‌سازی متن رمان دارد.

گوینده جمله، هوکوم چاند، با کنش گفتاری مبالغه‌آمیز ذهن ستوان را به ادامه راه مفسدان دستگاه‌های دولتی متمایل می‌سازد. به زعم ماداو رائول (۲۰۱۶: ۱۵۱) توان منظوری کنش‌های گفتاری^۴ موجود در رمان قطار به سوی پاکستان نشان‌گر عمق معانی پنهان در این اثر ادبی هستند. هوکوم چاند از طریق آنچه که فن‌دیک قدرت اقناعی می‌نامد، شالوده ذهنی نیت و مقاصد ستوان را کنترل می‌کند. قدرت اقناعی نهفته در

¹ Use of Anglicized Native Idiomatic Expressions

² Syntactic calque

³ बहुत जोर-शोर से

⁴ illocutionary force

گفتمان هژمونیک باعث می‌شود که زبردستان با طیب خاطر اعمال خود را به نحوی شکل دهند که در راستای خواسته‌ها، سلايق و علايق طبقه حاکم باشد (فن‌دیک، ۱۹۹۷: ۱۱۱). کوشوانت سینگ کاستی‌های حکومت نوپای ماهاتما گاندی را برجسته‌سازی می‌کند و افکار عمومی را به سرنوشت چنین نهضت‌هایی جلب می‌کند.

۵. یافته‌های پژوهش

کوشوانت سینگ بافت گفتمانی رمان قطار به سوی پاکستان را به شیوه‌ای طراحی می‌کند که چندپارگی هندوستان را معلول نوعی مقوله‌بندی، دیگری‌پنداری و خودخواهی در نگاه فرهنگی مردم این کشور نسبت به یکدیگر بیان کند. او از مقوله‌بندی به عنوان مؤثرترین راهبرد برای انعکاس لایه‌های ذهنی و باورهای جمعی گروه‌های درگیر در رمان خود استفاده می‌کند.

جدول ۹.

توزیع فراوانی راهبردهای محور معنایی

نوع راهبرد معنایی	فراوانی در متن ترجمه رمان	درصد وقوع نسبت به تعداد کل بندها	درصد نسبت به راهبردها
مقوله‌بندی	۳۵	۰.۲۶۵۲۳۰۸۰	
قطب‌بندی	۳۴	۰.۱۹۹۲۳۰۱۲	
مبالغه	۱۶	۰.۱۳۲۱۰۰۸۸	
تعمیم‌دهی	۳۰	۰.۲۴۸۲۰۰۴۰	
ایجاد فاصله	۲۳	۰.۱۸۲۱۵۰۶۴	
مفهوم تلویحی	۰۹	۰.۰۷۴۰۶۰۱۲	
خلاف واقع	۰۰	۰.۰۰۰۰۰۰۰۰	
جمع کل	۱۴۷	۱۱.۰۰۹۹.۹۶	

جدول (۹) نشان می‌دهد که ۲۳،۸۰ درصد از محور معنایی به راهبرد مقوله‌بندی تعلق دارد که بیش‌ترین مقدار نسبت به سایر راهبردها است. راهبردهای معنایی مفهوم تلویحی و خلاف واقع به ترتیب با فراوانی ۹ و ۰ و درصدهای وقوع ۰،۷۴ و ۰،۰۰ کم‌ترین میزان حضور در کل بندهای رمان را به خود اختصاص داده‌اند که بیانگر شفافیت و صداقت کوشوانت سینگ در روایت رویداد چندپارگی هندوستان است.

جدول ۱۰.

توزیع فراوانی راهبردهای محور بلاغت

نوع آرایه	فراوانی در متن ترجمه رمان	درصد وقوع نسبت به تعداد کل بندها	درصد نسبت به دیگر آرایه‌ها
استعاره	۱۸۰	۰۷.۳۸ ۳۷.۳۴	
تشبیه	۱۴۴	۰۹.۲۱ ۲۹.۸۷	
بازی با اعداد	۱۵	۰۱.۱۶ ۰۳.۱۱	
تکرار	۱۱۴	۰۸.۴۶۲۳.۶۵	
کنایه	۱۳	۰۱.۰۷ ۰۲.۶۹	
اغراق	۱۶	۰۱.۳۲ ۰۳.۳۱	
نمایشی کردن	۰۰	۰۰.۰۰۰۰۰۰	
جمع کل	۴۸۲	۲۸.۶ ۹۹.۹۷	

در جدول (۱۰) راهبرد استعاره در محور بلاغت، بالاترین فراوانی و درصد را نسبت به سایر راهبردها دارد.

۱-۵. مقایسه توزیع فراوانی راهبردهای بلاغی و معنایی

در این بخش به بررسی تفکیکی فراوانی انواع هفت‌گانه راهبردهای معنایی و بلاغی پرداخته می‌شود و در هر قسمت فرضیه پژوهش با استفاده از آزمون کای دو محک زده می‌شود. جدول (۱۱) مجموع فراوانی‌های مشاهده‌شده در محورهای معنایی و بلاغت را با فراوانی‌های مورد انتظار می‌سنجد.

جدول ۱۱.

مجموع توزیع فراوانی راهبردهای معنایی و بلاغی

مقادیر باقی	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مشاهده شده
محور معنایی	-۱۶۷.۵	۳۱۴.۵۱۴۷
محور بلاغت	۱۶۷.۵	۳۱۴.۵۴۸۲
جمع کل		۶۲۹

جدول ۱۲.

جدول آزمون کای ۲

مقادیر	روش
۱۷۸.۴۱۸ ^a	آماره کای ۲
۱	درجه آزادی
.۰۰۰	سطح معنی‌داری

در جدول (۱۲)، با توجه به این‌که مقدار سطح معنی‌داری متناظر، کم‌تر از $0,05$ یعنی معادل ($0,000$) است، تفاوت معناداری میان جمع کل فراوانی راهبردهای معنایی و بلاغی در متن ترجمه رمان وجود دارد. اکنون، به بررسی تفکیکی درصد وقوع راهبردهای معنایی و بلاغی پرداخته می‌شود.

جدول ۱۳.

درصد وقوع راهبردهای معنایی و بلاغی

مقادیر باقی	درصد وقوع مورد انتظار	درصد وقوع مشاهده شده
محور معنایی	۱۱	۲۰,۰
محور بلاغت	۲۹	۲۰,۰
جمع کل	۴۰	

جدول ۱۴.

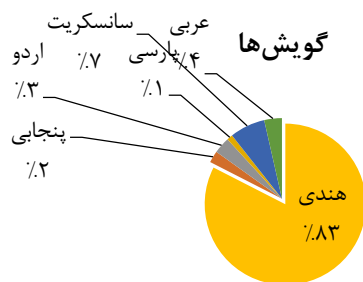
جدول آزمون کای ۲

روش	مقادیر
آماره کای ۲	۸,۱۰۰ ^a
درجه آزادی df	۱
سطح معنی‌داری (Sig)	,۰۰۴

در جدول (۱۴) با توجه به این‌که مقدار سطح معنی‌داری متناظر، کم‌تر از $0,05$ یعنی معادل ($0,004$) است، میان جمع درصد وقوع راهبردهای معنایی و بلاغی در متن ترجمه رمان تفاوت معناداری وجود دارد.

۲-۵. بسامد تأثیر گویش‌های بومی در متن رمان *رمان قطار به سوی پاکستان*

شکل (۲) نشان می‌دهد که بیش از سه‌چهارم (۸۳ درصد) گرت‌برداری‌های کوشوانت سینگ از گویش هندی بوده است. زبان‌های عربی، سانسکریت، پارسی و پنجابی نیز بسامد ناچیزی در متن رمان دارند. این تفاوت چشم‌گیر ممکن است در مسائل کاربرد شناختی زبان ریشه داشته باشد.

شکل ۲. بسامد گویش‌های بومی در رمان

زبان‌های هندو-آریایی^۱ از جمله هندی، پنجابی، سانسکریت و اردو بیش‌ترین گویشوران را در هندوستان دارند. با این حال، تنها ۲ درصد از وام‌گیری‌های زبانی کوشوانت سینگ از زبان مادری‌اش، پنجابی، است. وی از زبان رسمی و ملی کشورش، هندی، گرت‌برداری بیش‌تری داشته است تا مخاطبان بیش‌تری را به آثار خویش جلب کند.

۳-۵. بسامد تکنیک‌های زبانی کوشوانت سینگ در متن انگلیسی رمان

جدول (۱۵) نشان می‌دهد که گرت‌برداری (واژگانی، معنایی و نحوی) بالاترین فراوانی و درصد وقوع را در میان تکنیک‌های زبانی کوشوانت سینگ دارد. وی در جهت نوآوری از عناصر گویش هندی بهره گرفته است تا از گسست نسل نوین با سنت فرهنگی جلوگیری کند.

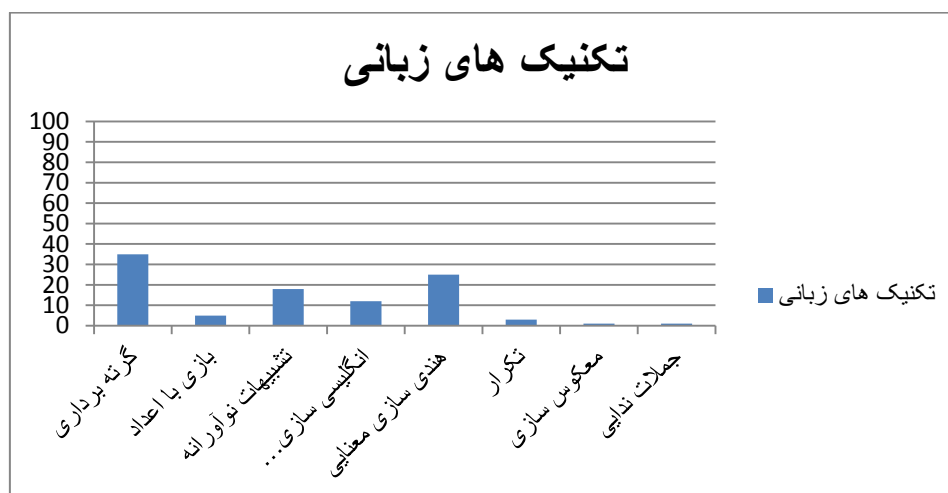
جدول ۱۵.

توزیع فراوانی و درصد وقوع تکنیک‌های زبانی

نوع تکنیک	فراوانی	درصد
نوع محورنوع تکنیک		
گرت‌برداری	۴۲۱	۳۴٫۹۳
بازی با اعداد	۶۰	۴٫۹۷
تشبیهات بدیع	۲۱۶	۱۷٫۹۲
انگلیسی‌سازی	۱۴۴	۱۱٫۹۵
هندی‌سازی	۳۰۱	۲۴٫۹۷
تکرار	۳۶	۲٫۹۸

^۱Indo-Aryan languages

نوع تکنیک	فراوانی	درصد
نوع محورنوع تکنیک		
معکوس‌سازی	۱۲	۰,۹۹
جملات ندایی	۱۲	۰,۹۹
جمع کل	۹۹,۷	۱۲۰,۲

شکل (۳) درصد تکنیک‌های زبانی کوشوانت سینگ در رمان

پس از گزته‌برداری، تکنیک هندی‌سازی معنایی با ۲۴,۹۷ درصد، مهم‌ترین راهبرد کوشوانت سینگ در جهت پایه‌گذاری تفاهم اجتماعی و هم‌دلی زبانی با جامعه جهانی است.

۶. نتیجه‌گیری

رمان قطار به سوی پاکستان، شاهکار ادبیات چندپارگی هندوستان، متنی دورگه^۱ و آمیزه‌ای از گویش‌ها و فرهنگ‌های متفاوت است. به زعم فرحزاد (۱۳۸۳) متن دورگه «هم در مورد متن‌های ترجمه‌شده به کار می‌رود، یعنی متن‌های مقصدی که نشانه‌های زبان و فرهنگ مبدا در آن‌ها حفظ می‌شود، و هم در مورد متن‌هایی، به ویژه ادبیاتی، که آمیزه‌ای از زبان مستعمره‌ها و استعمارگران سابق باشند» (فرحزاد: ۱۳۸۳: ۷۵). در مقایسه با پژوهش‌های پیشین که عامل اصلی چندپارگی هندوستان را باورهای مذهبی معرفی کرده‌اند، این تحقیق در جست‌وجوی ریشه‌های تجزیه‌شده‌فاره در کنش‌های گفتاری سیاستمداران، ملی‌گرایان و استعمارگران است.

^۱ Hybrid text

استفادهٔ پرتکرار و آگاهانه کوشوانت سینگ از گرت‌برداری در رمان *قطار به سوی پاکستان* بازتاب سبک و نیت این نویسنده است که باید در فرایند ترجمه و شیوهٔ انتقال آن به متن ترجمه لحاظ شود. وی از زبان جهانی^۱ انگلیسی به عنوان ابزاری قدرتمند برای شناساندن ارزش‌های فرهنگی هندوستان و ساختار گویش‌های بومی سرزمینش بهره گرفته‌است. گفتمان‌ها، نشانه‌ها و سازه‌های زبان‌شناختی موجود در این اثر فضای بومی هندوستان را برای مخاطبان تداعی می‌کنند و تأثیر زیادی در بومی‌سازی و دورگه‌سازی متن انگلیسی آن دارند. سینگ برای حفظ زیبایی کلام از تکنیک‌های گوناگونی همچون گرت‌برداری، تعدیل، دگرگفت و جانشین‌سازی بهره گرفته‌است. این راهبردها نقشی کلیدی در جهت شناسایی تفاوت‌های اجتماعی-فرهنگی و انتخاب هنجارهای رفتاری مشترک و سبک‌های موردپسند در دو جامعهٔ زبانی دارد.

ایدئولوژی‌های آشکار (یا پنهان) موجود در گفتمان این رمان نوعی قطبیت‌های اجتماعی درون‌گروهی یا برون‌گروهی را بازتولید می‌کنند. کوشوانت سینگ به عنوان چهرهٔ برجستهٔ ادبیات چندپارگی بر راهبردهای بلاغی بیش از معنایی تکیه کرده است و در قالب واژگان نمادین، عوامل اصلی خفقان سیاسی و نابرابری‌های اجتماعی را پیش روی مخاطبان خود ترسیم می‌کند. گفتمان‌های شخصیت‌های رمان با راهبردهای ایدئولوژیک فن‌دیک در سطوح خرد و کلان همپوشانی دارند. کوشوانت سینگ تمامی اقشار اجتماعی را در برهم‌زدن همزیستی مسالمت‌آمیز نکوهش می‌کند. شاهکار ادبی وی آینه‌ای روشن از سرشت دوگانهٔ بشری و بازتاب ساختار ایدئولوژی اجتماعی است که نقش شگرفی در پیش‌برد صلح جهانی ایفا می‌کند.

فهرست منابع

- آقاگل‌زاده، فردوس و مریم سادات غیثیان (۱۳۸۶)، *رویکردهای غالب در تحلیل گفتمان انتقادی*، مجله زبان و زبان‌شناسی، ۳(۵)، صص ۳۹-۵۴.
- سینگ، کوشوانت (۱۳۹۵). *قطار به سوی پاکستان*. ترجمه نوذر نیازی. تهران: مروارید.
- فرحزاد، فرزانه (۱۳۸۳). *متنهای دورگه. مطالعات ترجمه*، ۲(۶)، صص ۷۵-۸۱.
- قاری، محمدرضا و حسن هاشمی‌میناباد (۱۳۹۹). *تحلیل مقابله‌ای مؤلفه‌های معنایی و راه‌کارهای ترجمهٔ اصطلاحات عرفانی از فارسی به انگلیسی*. *فصلنامه علمی عرفان اسلامی*، ۱۶(۶)، صص ۱۶۱-۱۸۹.
- کسایی، غلامرضا و جلال رحیمیان (۱۳۹۳). *بررسی کتاب اندیشه ۱ از دید تحلیل گفتمان*. *اندیشه دینی*، ۱۴(۵۱)، صص ۱۳۱-۱۵۳.
- مکلان، دیوید (۱۳۸۰). *ایدئولوژی*. ترجمه محمد رفیعی مهرآبادی. تهران: آشیان.
- فن‌دیک، تئون. ای. (۱۳۹۴). *ایدئولوژی و گفتمان: درآمدی چندرشته‌ای*. ترجمهٔ محسن نوبخت. تهران: سیاه‌رود.
- یارمحمدی، لطف‌الله (۱۳۹۳). *گفتمان‌شناسی رایج و انتقادی*. ج ۲. تهران: هرمس.

¹ global language

References

- Dilipsinh, J. K. (2018). *The partition of India and its reflections in the select English and Hindi novels: A comparative study*. PhD thesis in English Literature, India: Mewar University.
- Ehsan Ali Haque, S. (2015). Khushwant Singh's *Train to Pakistan*: The heteroglot world of Sikhs, Muslims, and Hindus in a Sikh village. *International Journal of Languages, Literature and Linguistics*. Lahore, 1(4), pp. 280-283.
- Raul, M. (2016). *Speech act: A study of Khushwant Singh's Train to Pakistan: A pragmatic venture*. Moldova: LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Singh, K. (2005). *Train to Pakistan*. New Delhi: Orient Longman.
- Van Dijk, T. A. (1991). The interdisciplinary study of the News in press. In K. Bruhn-Jensen & N. Jankowski (Eds.), *Handbook of qualitative methods in mass communication research*. London: Routledge.
- Van Dijk, T. A. (1995). Discourse analysis as ideology analysis. In C. Schaffner & A. Wenden (Eds.), *Language and peace*. pp. 17-33. Aldershot: Dartmouth Publishing.
- Van Dijk, T. A. (1997). The study of discourse. In Teun A. Van Dijk (Ed.), *Discourse studies: A multidisciplinary introduction* (1), London: Sage.
- Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology, a multidisciplinary approach*. London: SAGE.
- Van Dijk, T. A. (1998). Social cognition and discourse. In H. Giles & R. P. Robinson (Eds.), *Handbook of social psychology and language* (pp 21-63). Oxford: Blackwell.
- Van Dijk, T. A. (2003). Ideology and discourse analysis. Retrieved from www.discourses.org
- Van Dijk, T. A. (2004). *Ideology and discourse: A multidisciplinary introduction*. Barcelona: Pompeu Fabra University.
- Van Dijk, T. A. (2005). Politics, ideology and discourse. *Elsevier encyclopedia of language and linguistics*. Volume on Politics and Language.
- Van Dijk, T. A. (2006). Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideology*, 11(2), pp. 115-140.